

Тетяна ТЕРЕЩЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3920-0547

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германської філології
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна) *tetyana-tereschenko1@ukr.net*

КУЛЬТУРНО-ЦІННІСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОНЦЕПТІВ «ЄДНІСТЬ» І «РІВНІСТЬ» У НОВОРІЧНИХ ПРИВІТАННЯХ АНГЕЛИ МЕРКЕЛЬ

У статті робиться спроба теоретичного лінгвістичного осмислення проблеми мовної репрезентації оцінних значень концептів «єдність» і «рівність» у новорічних зверненнях федеральної канцлерки Ангели Меркель як прояву ритуального жанру політичного дискурсу. Метою дослідження є лінгвістичний аналіз промов та аналіз вербальної маніфестації універсальних концептів «єдність» і «рівність». Єдність і рівність належать до базових культурних цінностей і є загальнолюдськими феноменами з найбільш яскраво вираженою ціннісною складовою частиною. Результатом проведеного дослідження є підтвердження гіпотези про те, що культурними домінантами у ритуальному політичному дискурсі Ангели Меркель виступають моральні цінності, притаманні німецькому народу. Виокремлено лексико-граматичні особливості вираження відносно стійких уявлень, зумовлених соціально-історичним досвідом і ціннісними орієнтирами народу. Спираючись на принципи когнітивізму та конекціонізму, виокремлюємо та характеризуємо міжконцептуальні асоціативні зв'язки «єдності» та «рівності». Результати дослідження підтвердили те, що ритуальному жанру політичному дискурсу Ангели Меркель як соціолінгвістичній структурі властива наявність у ньому пов'язаних із актуальними запитамі суспільства цінностей, репрезентованих художніми засобами. Концепти «єдність» і «рівність», які реалізуються у промовах канцлерки, часто дотичні або й перетинаються, маючи спільні вербалізатори. Концепт «єдність» представлено мовними одиницями з позитивною оцінною конотацією, що оцінюється у промовах як почуття колективізму, предмет гордості, підкреслення національної ідентичності. Концепцію рівності людей канцлерка пов'язує з фундаментальними аксіологічними постулатами свободи та справедливості. Тісна солідарність і згуртованість німецького народу, з одного боку, і підкреслення самоідентичності – з іншого, є визначальними характеристиками промов Ангели Меркель.

Ключові слова: *концепт, оцінне значення, ритуальний жанр, політичний дискурс.*

Tatiana TERESHCHENKO,

orcid.org/0000-0003-3920-0547

Ph. D. in Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Romance and Germanic Philology
Rivne State University of the Humanities
(Rivne, Ukraine) *tetyana-tereschenko1@ukr.net*

CULTURAL AND VALUE INTERPRETATION OF THE CONCEPTS OF “UNITY” AND “EQUALITY” IN THE NEW YEAR’S GREETINGS OF ANGELA MERKEL

The article attempts to analyze the linguistic representation of the evaluative meanings of the concepts “unity” and “equality” in the New Year’s greetings of Chancellor Angela Merkel as a manifestation of the ritual genre of political discourse. The aim of this study is the linguistic analysis of speeches and the analysis of the verbal manifestation of the universal concepts “unity” and “equality”. Unity and equality are basic cultural values and are universal phenomena with the most pronounced value component. The study confirmed the hypothesis that the cultural dominants in Angela Merkel’s ritual political discourse are the moral values inherent in the German people. The lexical and grammatical features of the expression of relatively stable ideas, conditioned by the socio-historical experience and values of the people were singled out. Based on the principles of cognitivism and connectionism, we distinguish and characterize the interconceptual associative connections of “unity” and “equality”. The results of the survey have confirmed that Angela Merkel’s ritual genre of political discourse as a sociolinguistic structure is characterized by the presence in it of values represented by artistic means related to the current demands of society. The concepts “unity” and “equality”, which are realized in the Chancellor’s speeches, are often related or intersected by common verbalizers. The concept “unity” is represented by language units with a positive evaluative connotation, which is evaluated in speeches as a sense of collectivism, a matter of pride, emphasizing national identity. The Chancellor connects the concept of equality of people with the fundamental axiological postulates of freedom and justice. The close solidarity and cohesion of the German people on the one hand and the emphasis on self-identity on the other are the defining characteristics of Angela Merkel’s speeches.

Key words: *concept, evaluative value, ritual genre, political discourse.*

Постановка проблеми. За умов глобалізації аналіз політичних промов лідерів провідних країн світу набуває дедалі більшого значення, оскільки політичний дискурс став невід'ємною частиною життя і важливою константою політичного регулювання. Політичний дискурс досліджують на рівні символізму слова, тексту й дискурсу, об'єднавши підходи різних наук, що дає змогу вивчати його з погляду структури та цілісності. Питанням дослідження політичного дискурсу присвячені роботи таких науковців, як Е. В. Будаєв, А. П. Чудинов, Е. І. Шейгал. Проблемою формування іміджу політика та його мовних складників займалися М. П. Бабак, В. В. Петренко, О. М. Холод.

Ритуальний жанр як частина політичного дискурсу неодноразово ставав об'єктом вивчення філології. До ритуального жанру президентської риторики відносять: інаугураційну або прощальну промови, новорічне звернення, виступи, приурочені до знаменних дат і подій у країні, вручення державних нагород. Лінгвокультурний аспект новорічних привітань як строго регламентованого жанру давно цікавить філологів. Нашу увагу привернула інтерпретація соціально-політичних і громадянських цінностей, до яких відносимо «єдність» і «рівність», вербалізованих у новорічних зверненнях канцлерки Німеччини.

Аналіз досліджень. Важливою складовою частиною аналізу політичного дискурсу є імідж політичного лідера. Вивченням такого складного соціально-психологічного феномену, де, окрім особистісних якостей, представлено елементи образу, створеного засобами масової інформації, наділеного оцінкою позитивної / негативної конотації та донесено до свідомості потенційного електорату, займалися багато науковців. Слід згадати роботи І. І. Пірог, Л. І. Ізотової. Основна увага приділялася аналізу метафори як засобу створення іміджу політичного лідера у німецькому медіадискурсі (Пірог, Ізотова, 2018: 36–37). Вивченням мовленнєвого портрету політичного лідера Німеччини займалися О. М. Снігерьова, Т. С. Талалай. Вони простежили особливості мовленнєвого портрету Ангели Меркель, взявши за основу новорічне звернення 2015–2016 рр. (Снігерьова, Талалай, 2019: 162). Ідіостиль Ангели Меркель аналізував Є. О. Ейсфельд. Він провів системний лінгвістичний аналіз новорічних виступів політика у період із 2005 по 2015 рр. та виявив мовленнєві тактики для реалізації політичних стратегій (Ейсфельд, 2015: 96–97).

Проводився також зіставний аналіз новорічних промов різних політиків у діахронічному

та синхронічному зрізах. Ірина Черняєва та Ігор Пересада проаналізували засоби мовного впливу в новорічних зверненнях канцлера ФРН Ангели Меркель та экс прем'єр міністра, лідера політичної партії Ю. Тимошенко (Черняєва, Пересада, 2019: 93–94). О. С. Даниленко описує структурні та лінгвістичні особливості текстів новорічних звертань лідерів держав Німеччина й Україна. Матеріалом дослідження виступають новорічні привітання 2020 р. (Даниленко, 2020: 46–47).

Матеріалом цього дослідження слугували новорічні промови федеральної канцлерки Німеччини за весь період її перебування при владі (2006–2021 рр.).

Виклад основного матеріалу. Базовими поняттями дослідження ми обрали культурні концепти «єдність» і «рівність». Вони є складовими частинами концептів телеономного порядку (Воркачев, 2004: 39), які представлені вищими духовними цінностями та становлять для людини той моральний ідеал, прагнення до котрого формує моральний сенс життя. Ціннісний складник лінгвоконцепту відображає національну специфіку семантики мовних одиниць, які сукупно відображають мовну картину світу його носіїв. Виходимо із твердження про те, що кожен культурний концепт містить у собі у згорнутому вигляді всю історію контекстів концептуалізації, у межах яких відбувається осмислення когнітивних ознак концепта різними типами суб'єкта пізнання (як індивідуальним, так і колективним) (Магировская, 2008: 18).

За *ginomezу* приймемо те, що культурними домінантами у ритуальному політичному дискурсі Ангели Меркель виступають моральні цінності, притаманні німецькому народу. Єдність і рівність належать до базових культурних цінностей і є загальнолюдськими феноменами з найбільш яскраво вираженою ціннісною складовою частиною. **Метою** дослідження є лінгвістичний аналіз промов та аналіз вербальної маніфестації універсальних концептів «єдність» і «рівність». Методом дослідження вибраний контекстуально-інтерпретаційний аналіз, який дає змогу визначити специфіку функціонування мовних одиниць у тексті та встановити характер осмислення зазначених концептів у мовній свідомості.

Вченням про цінності, вивченням структури ціннісного світу займається аксіологія. Традиційні цінності як специфічні значущі об'єкти та явища, що мають особистісний або суспільний сенс, сприймаються як норми, взірці для наслідування певним етнічним колективом, є основою формування життєвих цілей особистості. Дослі-

дження аксіологічного простору політичного дискурсу проливає світло на ціннісні орієнтації у житті певного етносоціуму. У німецькій ціннісній картині світу А. М. Приходько виділяє два різновиди культурно-ціннісних концептів: абсолютні та регулятивні. *Перші* відображають принципи конституювання життєвого світу людини та є характерними не тільки для німецької, але й для будь-якої іншої етнокультури, хоча і мають свою національну специфіку, *другі* – принципи, цілі та смисл буття, котрі втілюють суто німецький спосіб організації життєвого світу людини (Приходько, 2006: 214). Така стихійна та водночас латентна системна сукупність культурних концептів і становить історію німецького суспільства. Будь-які соціально-значимі акти діяльності, поведінки, комунікації людей завжди культурно мотивовані та соціально детерміновані, а отже, будь-яка активність людини може бути проаналізована на предмет виявлення культурно-ціннісної зумовленості.

Урядовий стиль єдиної досі канцлера-жінки характеризують як прагматичний. У її промовах акцентується комплекс традиційних німецьких цінностей, що становить аксіологічний простір дискурсу жінки-політика. Репрезентація змісту вказаного поля дозволяє Ангелі Меркель впливати на світосприйняття німецької нації та на світову спільноту загалом.

Одним із головних понять, які визначають специфіку людського культурного існування, є «єдність». Питання об'єднаності було і залишається донині актуальним, високий рівень національної свідомості німців у цьому відношенні неможливо недооцінити, до єдності у кожній своїй новорічній промові закликає Ангела Меркель. Вона вдається до найбільш частотного типу узагальненого адресата, що може бути по-різному відображено у тексті, зокрема через граматичні структури: *heute Abend stehen wir nicht nur am Beginn eines neuen Jahres, <...> gute Jahre werden können – wenn wir unsere Stärken nutzen, wenn wir auf das setzen, was uns verbindet, <...>* (Neujahrsansprache 2020). *Es wird noch eine ganze Zeit an uns alle liegen, wie wir durch diese Pandemie kommen.* (Neujahrsansprache, 2020). Лідер держави позиціонує себе як такий самий суб'єкт, як і усі реципієнти, демонструє свою близькість по духу з населенням Німеччини. Форми особового займенника **wir, uns, unsere**, котрі становлять ядро концепту «єдність», використано як засіб передачі ціннісної оцінки.

До семантичного поля «єдність» відносимо мовні одиниці з позитивною оцінною конота-

цією. Семантично «єдність» означає цілісність, неподільність, згуртованість. Єдність оцінюється у промовах як *почуття колективізму*, наприклад: *In der Krise zeigt sich der Gemeinsinn. Dieser Gemeinsinn kann uns jetzt überall voranbringen* (Neujahrsansprache, 2009). Як *предмет гордості* в межах морального ідеалу єдність виражається через підкреслення національної ідентичності: *wir Deutschen haben schon ganz andere Herausforderungen gemeistert* (Neujahrsansprache, 2009). Водночас підкреслення належності до Європи визначається як ще одна ціннісна характеристика: *Wir Europäer – wir sind zu unserem Glück vereint. Das vereinte Europa ist der Garant für unseren Frieden und Freiheit* (Neujahrsansprache, 2011). Об'єднана Європа характеризується канцлеркою як гарант миру та свободи німецького народу. Символом єдності часто обирається падіння Берлінської стіни, що не раз проголошується Ангелою Меркель як об'єднання Сходу та Заходу країни. *Welch großes Glück es ist, dass wir seit bald 25 Jahren in einem in Frieden und Freiheit geeinten Land leben können. Wir haben die Einheit in Freiheit erreicht. Und auch das gelang in einer gemeinschaftlichen Anstrengung in Ost wie West* (Neujahrsansprache, 2014). *Viele von Ihnen Sorgen über den Zusammenhalt in Deutschland machen. Manche sprechen gar von einem Riss, der durch unsere Gesellschaft geht.* (Neujahrsansprache, 2018)

Концепти «єдність» і «рівність», які реалізуються у промовах канцлерки, часто дотичні або й перетинаються, маючи спільні вербалізатори. Принципи когнітивізму та конекціонізму дозволяють нам розглядати ці концепти у взаємозв'язку, виділяючи загальне поле для інтерпретації.

Концепт «рівність» пов'язаний із поняттями рівних прав, симетрії та рівноваги. Загальну концепцію рівності людей канцлерка пов'язує з фундаментальними аксіологічними постулатами свободи та справедливості. Рівність сприймається як моральний і соціальний ідеал, предмет гордості цілої нації та вияв високого соціального становища. З погляду утилітаризму «рівність» оцінюється позитивно, оскільки є умовою нормальної життєдіяльності: *wir wollen, dass alle Menschen Zugang zu der Bildung haben, die sie für diesen Wandel brauchen. Wir wollen, dass sie auch in Zukunft einen guten und sicheren Arbeitsplatz haben – und im Alter eine verlässliche Rente* (Neujahrsansprache, 2018). Канцлерка підкреслює прагнення до рівноправного забезпечення громадян на різних етапах життя, як то рівний доступ до освіти, постійних робочих місць і надійної пенсії. Оцінний зміст міститься у мовних одини-

цях Zugang zu der Bildung, einen guten und sicheren Arbeitsplatz haben, eine verlässliche Rente.

Країну канцлерка характеризує як відкрите різнопланове суспільство, якому притаманна тісна солідарність: Ein Land mit *einer weltoffenen und vielfältigen Gesellschaft*, mit einem starken *Zusammenhalt* (Neujahrsansprache, 2018), у якому враховуються потреби усіх громадян: *die Bedürfnisse aller Bürgerinnen und Bürger im Auge zu haben; für gleichwertige Lebensverhältnisse in allen Regionen* unseres Landes zu sorgen – ganz gleich ob in der Stadt oder auf dem Land (Neujahrsansprache, 2018). Wir sind – im besten Sinne – *eine vielstimmige Gesellschaft*. Zugleich einen uns die Werte unseres Grundgesetzes: also *die Achtung vor* der unantastbaren *Würde jedes einzelnen Menschen und seiner Freiheitsrechte*.

Рік пандемії ще більше згуртував націю. Канцлерка підкреслює єдність народу перед спільною загрозою: *Ich kann ihren Schmerz nicht lindern. Aber ich denke an sie, gerade auch heute Abend* (Neujahrsansprache, 2020). Ангела Меркель підкреслює солідарність людей усіх професій, котрі опинилися у центрі боротьби проти вірусу та забезпечили нормальне функціонування суспільства: *Unzählige Menschen haben dazu beigetragen, dass unser Leben trotz Pandemie weiter möglich war* (Neujahrsansprache, 2020). Єдність підкреслюється і прихильністю нації до дотримання порядку: *wie diszipliniert die allermeisten Menschen ihre Masken tragen, wie*

sie sich um Abstand bemühen. Das Bewusstsein von Gemeinsinn (почуття колективізму) і, як наслідок, дотримання масочного режиму є ключовим моментом у подоланні пандемії, підкреслюється у промові. Канцлерка наголошує на єдності не лише німецького народу, а й цілого світу перед загальною проблемою, тільки міжнародна співпраця сприятиме розвитку: *Nichts könnte besser zeigen, dass es die europäische und internationale Zusammenarbeit*, dass es die Kraft der Vielfalt ist, *die den Fortschritt bringt* (Neujahrsansprache, 2020).

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що ритуальному жанру політичному дискурсу Ангели Меркель як соціолінгвістичній структурі властива наявність пов'язаних із актуальними запитами суспільства цінностей, репрезентованих художніми засобами. Серед традиційних німецьких моральних стандартів виділяємо «єдність», «рівність». Ці моральні цінності набувають високої соціальної значущості та виступають засадничими категоріями етичної аксіології. Такі морально-етичні концепти важливі для успішної міжкультурної взаємодії, здійснюваної на тлі двох суперечливих тенденцій – тяжіння до глобалізації та прагнення зберегти національну самобутність. Перспективи подальших досліджень визначені, зокрема, доцільністю аналізу ціннісних аспектів репрезентації концептів «єдність» і «рівність» на матеріалі різносистемних і різноструктурних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Даниленко О. С. Структурно-лінгвістичні особливості новорічних привітань (на матеріалі новорічних звернень президента України і канцлера Німеччини). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2020. № 1. Ч. I. С. 43–49.
2. Магировская О. В. Репрезентация субъекта познания в языке. Тамбов : Издательский дом ТГУ им. Г. Р. Державина, 2008. 223 с.
3. Пірог І. І., Ізотова Л. І. Метафора як засіб створення іміджу політичного лідера у німецькому медіадискурсі. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 88. С. 35–42.
4. Приходько А. М. Концепт як об'єкт зіставного мовознавства. *Мова. Людина. Світ : До 70-річчя професора М. Кочергана*. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 212–220.
5. Снигирева О. М., Талалай Т. С. Речевої портрет політичного лідера Німеччини А. Меркель (на матеріалі новорічних звернень). *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. 2019. № 2 (135). С. 161–164.
6. Черняєва І., Пересада І. Риторичні засоби виразності політичного дискурсу (на матеріалі німецької та української мов). *Odessa Linguistic Journal*. 2019. Issue 14. С. 88–98.
7. Эйфельд Е. А. Речевые стратегии и тактики в ежегодных выступлениях Ангелы Меркель. *Вестник Волгоградского университета. Серия : Языкознание*. 2015. С. 95–100.

REFERENCES

1. Danylenko, O. S. (2020). Strukturno-lingvistychni osoblyvosti novorichnykh pryvitan (na materialy novorichnykh zvernen prezidenta Ukrayiny i kanczlera Nimechchyny) [Structural and linguistic features of New Year's greetings (on the material of New Year's addresses of the President of Ukraine and the Chancellor of Germany)]. In: *Visnyk Zaporizkogo nacionalnogo universytetu. Filologichni nauky*, 1. Ch. I. S. 43–49 [in Ukrainian].
2. Magirovskaia, O. V. (2008). *Reprezentacija subekta poznaniia v jazyke* [Representation of the subject of knowledge in language]. Tambov: Izdatel'skij dom TGU im. G. R. Derzhavina, 223 s. [in Russian].

3. Pirog, I. I., Izotova, L. I. (2018). Metafora yak zasib stvorennya imidzhu politychnogo lidera u nimeczkomu mediadyskursi [Metaphor as a means of creating the image of a political leader in German media discourse]. In: Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo universytetu imeni V. N. Karazina. Serija : Inozemna filologija. Metodyka vykladannja inozemnyh mov, Vyp. 88. S. 35–42. [in Ukrainian].

4. Pryhodko, A. M. (2006). Koncept yak ob'yekt zistavnogo movoznavstva [The concept as an object of comparative linguistics]. In: Mova. Lyudyna. Svit : Do 70-richchya profesora M. Kochergana. Kyiv : Vyd. centr KNLU, S. 212–220. [in Ukrainian].

5. Snigireva, O. M., Talalaj, T. S. (2019). Rechevoj portret politicheskogo lidera Germanii A. Merkel' (na materiale novogodnih obrashhenij) [Speech portrait of the political leader of Germany A. Merkel (based on New Year's addresses)]. In: Izvestija Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta, 2 (135). S. 161–164. [in Russian].

6. Chernyayeva, I., Peresada, I. (2019). Rytorychni zasoby vyraznosti politychnogo dyskursu (na materialy nimeczkoyi ta ukrayinskoyi mov) [Rhetorical means of expression of political discourse (based on German and Ukrainian languages)]. In: Odessa Linguistic Journal, Issue 14 [in Ukrainian].

7. Jejsfel'd, E. A. (2015). Rechevye strategii i taktiki v ezhegodnyh vystuplenijah Angely Merkel' [Speech Strategies and Tactics in Angela Merkel's Annual Speeches]. In: Vestnik Volgogradskogo universiteta. Serija : Jazykoznanie. S. 95–100 [in Russian].